וקורא קריאת שמע ומתפ[55]. מכאן ואילך מסמע שמצוה שהגיע זמן קריאת שמע של לילה אחין לו לאכול קמעוה עד שיקרא ק"ש ויתפלל ערבית: **דאמר** רבי יוחנן איזהו בן העוה"ב וכו'. ומנו שתומרים ילמו עיניו ויפקוקים תמרים אחר שכיניהן. ונלמה הוחיל ותקיני להו רבנן ג"ל כנגתה מריהתה דתקיני לומר זה שבמוח לך יתפלל ערבית גם הוח ולח ילך מבה"כ עד שיגומר כל אחד מהלנו. וגם ק"ש בתומה פסוקים ר"ת מזכות כנגד ר"ת בכוות דתמנה עשרה ותגב מתקיני לומר מותם פסוקים מקנו לומר מתימה של ילמו עיניו. ולכאה כך' יוחנן דבייתא מסייע ליה וכן פסק ה"ג. ומם כן יש ליזהר שלא לספר בין גאולה ערבית למתפלה עשרה. ומיהו בסדר רב עמרם פ' מה שלחו חומרים קדיש בין גאולה לתפלה ערבית לחמתניתה דלח בעינן מקנוך גאולה ערבית לתפלה מסוס דתפלה ערבית רשות. ולח נהירלי [דתם כן] ר' יוחנן סבירלי ליה תפלה ערבית חוקה דקלונהא היא [ו]דכל ור' יוחנן והלכה כר' יוחנן. וכן לדתמירי ולהזהר מלספר בינתים ומי חימת קדיש דלכתה לתלכתה דקיימה לן תפלה ערבית רשות והכא בקפקינן כרבי יוחנן דלית לומר לתפילו מי סוכר רבי יוחנן כרב דתמר רשות היא מכל מקום מחייב לתמון. תם כן גם נהו יש לתמון: הא

ואי כרבן גמליאל סבירא להו לימרו כרבן גמליאל לעולם כרבן גמליאל סבירא להו דקא אמרי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה כדתניא חכמים עשו סייג לדבריהם [א]כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא ואשתה קימעא ואישן קימעא ואח"כ אקרא ק"ש ואתפלל וחוטפתו שינה ונמצא ישן כל הלילה אבל אדם בא מן השדה בערב נבנם לבית הכנסת אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומברך [ב]וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה מאי שנא בכל דוכתא דלא קתני חייב מיתה מאי שנא הכא דקתני חייב מיתה אביעית אימא משום דאיכא אונס שינה ואיבעי"א לאפוקי ממאן דאמר [ג]תפלת ערבית רשות קמ"ל דחובה: אמר מר קורא ק"ש ומתפלל מסייע ליה לר' יוחנן [ד]דאמר ר' יוחנן [ה]איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית רבי יהושע בן לוי אומר תפלות באמצע תקנום כמאי קא מפלגי [ו]אי בעית אימא קרא איבע"א סברא דר' יוחנן סבר גאולה [ז]מאורתא נמי הוי אלא גאולה מעלייתא לא הויא אלא עד צפרא ור' יהושע בן לוי סבר כיון דלא הויא אלא מצפרא לא הויא גאולה מעלייתא ואב"א קרא ושיבחם מקרא אחד דרשו דכתיב [ח]בשכבך ובקומך ר' יוחנן סבר מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש ואח"כ תפלה אף שכיבה נמי ק"ש ואח"כ תפלה ר' יהושע בן לוי סבר מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש סמוך למטתו אף שכיבה נמי ק"ש סמוך למטתו מתיב מר בריה דרבינא [ט]בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה ואי אמרת בעי לסמוך הא לא קא סמך גאולה לתפלה דהא בעי למימר השכיבנו אמרי' כיון דתקינו רבנן השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא דאי לא תימא הכי שחרית היכי מצי סמיך והא [י]אמר רבי יוחנן [יא]בתחלה אומר [יב]ה' שפתי תפתח ולבסוף [יג]הוא אומר [יד]יהיו לרצון אמרי פי אלא התם כיון דתקינו רבנן למימר ה' שפתי תפתח כתפלה אריכתא דמיא הכא נמי כיון דתקינו רבנן למימר השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא: אמר רבי אלעזר [טו]א"ר אבינא [טז]כל האומר [יז]תהלה לדוד בכל יום [יח]שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא מאי טעמא אילימא משום דאתיא באל"ף בי"ת נימא [יט]אשרי תמימי דרך דאתיא בתמניא [כ]אפין אלא משום דאית ביה [כא]פותח את ידך נימא [כב]הלל הגדול דכתיב ביה [כג]נותן לחם לכל בשר אלא משום דאית ביה תרתי אמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי [כד]מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב [כה]נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל במערבא מתרצי לה הכי נפלה ולא תוסיף לנפול עוד קום בתולת ישראל אמר רב נחמן בר יצחק אפילו הכי [כו]חזר דוד וסמכן ברוח הקדש שנא' [כז]סומך ה' לכל הנופלים: א"ר אלעזר בר אבינא גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל דאילו במיכאל כתי' [כח]ויעף אלי אחד מן השרפים ואלו גבי גבריאל כתי' [כט]והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף וגו' מאי משמע דהאי מיכאל הוא אמר ר' יוחנן אתיא אחד אחד כתיב הכא ויעף אלי אחד מן השרפים וכתי' התם [ל]והנה מיכאל אחד (מן) השרים הראשונים בא לעזרני תנא מיכאל באחת גבריאל בשתים אליהו בארבע ומלאך המות בשמנה ובשעת המגפה באחת: א"ר יהושע בן לוי אע"פ שקרא אדם ק"ש בביהכ"נ [לא]מצוה לקרותו על מטתו אמר רבי [לב]יוסי מאי קרא [לג]רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם ודומו סלה אמר רב נחמן אם

יא א מי' ש"ו מהלכות תפלה הלכה ז טור ושו"ע סי"ח סימן רלה סעיף ג:

יב ב מי' ש"ו שם הלכה יח סמג עשין יט טור סי"ח סימן רלו סעיף ב:

יג ג מי' ש"ג שם הלכה ט (סמג שם) טור ושו"ע סי"ח סי' ק"ו סעיף ג':

יד ד מי' (רמבם) שו"ע סי"ח סימן קכב סעיף ב:

טו ה מי' ש"ו שם הלכה יג סמג עשין יט טוש"ע סי"ח סימן רלו סעיף ג: וזוכר למעשה ס' אין עומדין דף יח ע"ב):

טז ו מי' שם הלכה ג טוש"ע סי"ח סימן רלו סעיף ג:

תורה אור השלם

1. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃ דברים ו ז
2. אֲדֹנָי שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ׃ תהלים נא יז
3. יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגֹאֲלִי׃ תהלים יט טו
4. תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד׃ תהלים קמה א
5. אַשְׁרֵי תְמִימֵי דָרֶךְ הַהֹלְכִים בְּתוֹרַת יְיָ׃ תהלים קיט א
6. פִּתַּחְתָּ אֶת יָדֶךָ וַתְּשַׂבֵּעַ לְכָל חַי רָצוֹן׃ תהלים קמה טז
7. נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ תהלים קלו כה
8. נָפְלָה לֹא תוֹסִיף קוּם בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל נֻטְּשָׁה עַל אַדְמָתָהּ אֵין מְקִימָה׃ עמוס ה ב
9. סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים׃ תהלים קמה יד
10. וְיָעַף אֵלַי אֶחָד מִן הַשְּׂרָפִים וּבְיָדוֹ רִצְפָּה בְּמֶלְקָחַיִם לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ׃ ישעיהו ו ו
11. בְּתְחִלָּה וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל אֲשֶׁר רְאִיתִי בַּחָזוֹן בַּתְּחִלָּה מֹעָף בְּיָעף בְּנֶגַע אֵלַי כְּעֵת מִנְחַת עָרֶב׃ דניאל ט כא
12. רַשַּׁי מַלְכוּת פֶּרֶס עִמּוֹ לְגַבְּרֵי עֶשְׂרִים וְאָחַד יוֹם וְהִנֵּה מִיכָאֵל אַחַד הַשָּׂרִים הָרִאשֹׁנִים בָּא לְעָזְרֵנִי וַאֲנִי נוֹתַרְתִּי שָׁם אֵצֶל מַלְכֵי פָּרַס׃ דניאל י יג
13. רִגְזוּ וְאַל תֶּחֱטָאוּ אִמְרוּ בִלְבַבְכֶם עַל מִשְׁכַּבְכֶם וְדֹמּוּ סֶלָה׃ תהלים ד ה

הגהות הב"ח

(א) גמ' מנ' דוד ושמכה כרוח הקדש:

גליון הש"ס

בגמ' וכל העובר על ד"ח. עיין ביו"ד סי' ע"ג ועי' רס"ו סוטה ד' ע"ב ד"ה ועקר ותמוה] שם שם מאורתא נמי הוי. ע"ל ט ע"ח: שם ביין דתקינו רבנן השכיבנו. עי' תוספות הרא"ש סוף ברכות ס"ק ג"ח: שם שם בכל יום ג"פ. בהגרא"ם לעיל ג"ש וכן בטור ובכוכבי סימן ס"ך לא מצאתי כל שאומר מהלה לדוד בכל יום ומנמה לו: שם מפני שרוב בה מפלתן. עי' בשנמה הרא"ש סוף סימן מ"ט: בהגהת מהרי"ב אחר הס"ד והלכתא. וע"ע מגילה כ"ע ע"ל סוף ד"ה כיון:

מוסף רש"י

סיע. גדל (סנהדרין לד. מו. נדה ג.). אבות פ"ג מ"ג). **תפלת ערבית רשות.** מפני שהיא כנגד הקטיר חלבים ומומרים שלהן (ועכשיו הקרבן) (שבת מ:).

רבינו חננאל

אמר ר' יהושע בן לוי אעפ"י וכו'. הא דאמר ר' יהושע בן לוי אעפ"י שקרא אדם קריאת שמע בבית הכנסת ומצוה לקרותה על מטתו, ואינו קורא אלא שמע והיה אם שמוע אבל לא פרשת ציצית.

רב נסים גאון

ואיבעיא אימא לאפוקי ממאן דאמר התפלת ערבית רשות. מי הוא שאמר התפלת ערבית רשות ר' יהושע הוא ואיתא בפרק תפלת השחר (דף כז) אמר רב יהודה אמר שמואל תפלת ערבית רבן גמליאל אומר חובה ר' יהושע אומר רשות: